

Risale-i Nur Bakış Açısıyla Dinî Cemaatler, Siyaset ve Devlet İlişkileri

Hüseyin Uzun

Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi Öğretim Üyesi

Özet

Günümüzde, menfi örnekler dikkate alınarak, cemaatlerin sosyal ve dinî meşruiyet, denetim, hukukîlik, malî yapının şeffaflığı gibi bazı kriterler bakımından akredite edilip, devlet kontrolüne alınması konuşulmaktadır. Böyle bir atmosferde, cemaatlerle ilgili bazı sorular akla gelmektedir. Cemaatler, bir ihtiyaçtan mı doğmuştur? Cemaatler olmasa da olmaz mı? Cemaatler, insan davranışlarında müspet veya menfi nelere sebep olabilir? Cemaatlerin esas görevleri nelerdir? Devletin denetimi altına giren cemaatlerin, sivil ve gönüllülük esasına dayanan yapısı bozulur mu? Cemaatlerin, siyaset ve devlet ilişkileri nasıl olmalıdır? Cemaatler, hangi vasıflara sahip olmalıdır?

Bu makalede bu ve benzeri soruların cevapları, Kur'an tefsiri Risale-i Nur'un bakış açısıyla değerlendirilecek, dinî cemaatlerin devlet kontrolüne alınmasının getireceği fayda veya zararların neler olabileceği tartışılacaktır.

Anahtar kelimeler

Dinî cemaatler, devlet, siyaset, devlet kontrolü, ittifak

*Cemaatler,
insanların manevi
ihtiyaçlarını
karşılatabileceği
ve tehlikelerden
korunabileceği
güvenli manevi
sığınaklardır.
Cemaat, mü'min
için manevi
koruyucu bir
elbise, bir kaledir.*

Cemaat nedir? Cemaatler bir ihtiyacın sonucu mudur?

Cemaat, “toplamak, bir araya getirmek” anlamındaki cem‘ masterından türeyen Arapça bir isim olup, sözlükte “insan topluluğu” mânasına gelmektedir.¹

Fıkıhta cemaat, “Müslümanların din kardeşliği esasına dayalı olarak gerçekleştirdikleri ve katılmak zorunda oldukları birlik, beraberlik”² şeklinde tanımlanmıştır.

Daha geniş manasıyla, aynı dine, aynı kibleye, aynı peygambere, aynı kitaba inanan insan topluluklarına cemaat adı verilmektedir. Bu anlamda Müslümanların oluşturduğu topluluğa, İslam Cemaati adı verilir.

Günümüzde sivil toplum kuruluşları şeklinde nitelendirilen çok değişik topluluklar mevcuttur. İslam âleminde ise daha çok İslam cemaati ve dinî cemaatler akla gelmektedir.

Belli bir fikir etrafında, belli bir hedefe gitmek üzere, belli düsturlara bağlı kalarak, Kur’anî ve Nebvî istikamet üzerine kurulan; aralarında kardeşlik, karşılıklı yardımlaşma, dayanışma, fedakârlık ve saygı gibi insani değerleri önemseyen, Allah rızâsı için, gönüllülük esasına dayanarak bir araya gelen güzide topluluklara, dinî cemaat adı verilir.

Cemaatler, insanların manevi ihtiyaçlarını karşılayabileceği ve tehlikelerden korunabileceği güvenli manevi sığınaklardır. Cemaat, mü'min için manevi koruyucu bir elbise, bir kaledir.

Dinî Cemaatler, Müslümanların sırf rıza-yı İlahîyi kazanmak amacıyla gönüllü olarak bir araya geldikleri, samimi bir İslam kardeşliğini, muhabbeti, uhrevi tesanüdü, manevi dua ve kazancı elde etmeyi esas alan ve insanların manevi hayatına ve ihtiyaçlarına hizmet etmek için var olan gönüllü hizmet kuruluşlarıdır.

Gerek Kur’an’ı Kerim’in birçok ayetlerinde ve gerekse Peygamberimizin (asm) bir çok hadisinde Müslümanların hem ibadetlerini yaparken ve hem de toplumsal ihtiyaçlarını karşılarken, cemaat olmaları teşvik edilmektedir. Cemaatle namaz kılmanın önemi üzerinde durularak, cemaatle kılınan namazın derecesinin tek başına kılınana göre yirmi yedi derece daha yüksek olduğu ifade edilmiştir. Hatta İslâmiyet’te cemaat olma o kadar önemsenmiştir ki, iki kişi bir araya gelse, hemen cemaat olmaları tavsiyesinde bulunmuştur.

Peygamberimiz (sav) cemaat olmayı teşvik ettiği ve cemaatin bereketli olduğunu hatırlattığı pek çok hadislerinden birkaçı şu şekildedir. Peygamberimiz (asm) buyuruyor ki:

“Cemaat rahmettir, tefrika (ayrılık çıkarma) ise azaptır.”²

“Allah’ın eli cemâatle beraberdir.”³

“Bereket cemâatle beraberdir.”⁴

Asrın müceddidi Bediüzzaman Said Nursî de cemaat olmanın ehemmiyeti üzerinde durmaktadır. Kastamonu Lahikası’ndaki bir mektubun-

da şöyle bir ifade kullanmaktadır: “Bu zaman ehl-i hakikat için, şahsiyet ve enaniyet zamanı değil. Zaman, cemaat zamanıdır. Cemaatten çıkan bir şahs-ı manevî hükmeder ve dayanabilir.”⁵

Risale-i Nur Külliyatının pek çok yerlerinde, “Bu zaman cemaat zamanıdır. Ehemmiyet ve kıymet, şahs-ı mânevîye göre olur. Maddî ve ferdî ve fânî şahsın mahiyeti nazara alınmamalı.”⁶ ve “Şahıs ne kadar dâhî ve hatta yüz dâhî derecesinde olsa, bir cemaatin mümessili olmazsa, bir cemaatin şahs-ı mânevîsini temsil etmezse, muhalif bir cemaatin şahs-ı mânevîsine karşı mağlûptur.”⁷ ikazları yapılır.

Toplumun dinî cemaatlere ihtiyacı var mı?

Bediüzzaman’ın “şahıs ne kadar dahi de olsa şahs-ı manevî karşısında sinek kadardır. Şu zaman cemaat zamanıdır, şahıs zamanı değil” tarzındaki ifadelerine dayanarak, Peygamber Efendimizin (asm) ve ashabının inanç, ibadet, hukuk ve ahlak meselelerindeki uygulamalarını örnek alarak, Kur’an ve Sünnet ölçülerini muhafaza etmeye ve doğru yorumlamaya çalışan cemaatlere toplumun daima ihtiyacı vardır.

Asayişin ve emniyetin temininde, cemaatler toplumun manevî sigortası hükmünde olmalıdırlar. İnsanları müspet hareket etmeye teşvik etmelidirler. Ahlakî değerlerimize sahip çıkan fertlerin yetişmesine katkı sağlamalıdırlar. Böylece toplumun huzur ve barışını sağlamakta önemli destek veren gönüllü kuruluşlar niteliğinde olacaklardır.

Nitekim Bediüzzaman da Risale-i Nur hizmetinin vasıflarını zikrederken, cemaatlerin sahip olması gereken özelliklerine dikkat çekiyor. Kastamonu Lahikası’ndaki bir mektubunda bu hususu şöyle gündemimize taşır: “Hizmetimiz, emniyet ve hürmet ve merhameti tesisle hem âsâyişi, hem inzibâtı, hem hayat-ı içtimaiyeyi anarşilikten kurtarmaya çalışıp, sizin hakiki vazifenizin temel taşlarını tesbit ediyor, takviye ve teyid ediyor.”⁸

Cemaatler, insanların manevî hastalıklarını, şüphe ve vesveselerini tedavi edebileceği manevî terapi merkezleri hüviyetinde olmalıdır. Manevî dua ve kazançları arttırarak, Allah’a daha güzel bir kul olma yolunda fertleri teşvik eden bir manevî şirket konumunda olmalıdırlar. Bediüzzaman, cemaat şuuruyla ibadetlerimizi nasıl arttırabileceğimizi ve günahlarımızdan nasıl tövbe ederek affımızın sağlanmasına vesile olabileceğini şu ifadelerle dile getirmektedir: “Risâle-i Nur’un hakikî ve sadık şakirtlerinin mabeynlerindeki düstur-u esâsiye olan ‘iştirak-i amal-i ubreviye’ kanunuyla ve samimi ve halis tesanüd sırrıyla her bir hâlis, hakikî şakirt, bir dil ile değil, belki kardeşleri adedince diller ile ibadet edip istiğfar eder. Bin taraftan hücum eden günahlara, binler dil ile mukabele eder.”⁹

Yine Bediüzzaman külli bir ubudiyeti elde etmenin ve cemaat fertlerinin birbirlerine yaptığı dua ile günahlara karşı mukabele etmenin yolunun cemaate iştirak etmek olduğunu dile getirir. “İştirak-i a’mal-i ubreviye (abirete ait amellerde manen ortak olma) kanunuyla ve samimi ve sadık tesanüd sırrıyla, her bir halis ve hakikî şakirt, bir dil ile değil, belki kardeşleri adedin-

“Bu zaman ehl-i hakikat için, şahsiyet ve enaniyet zamanı değil. Zaman, cemaat zamanıdır. Cemaatten çıkan bir şahs-ı manevî hükmeder ve dayanabilir.”

azı melaikenin
kırk bin dil ile
zikrettikleri gibi,
halis ve hakiki
müttakî bir
şakirt dahi kırk
bin kardeşinin
dilleriyle ibadet
eder, necata
müstehak olur,
inşallah.

ce dilleriyle ibadet edip istiğfar eder. Bin taraftan hücum eden günahlara karşı bin dil ile mukabele eder. İhlas ve sadakat ve Sünnet-i Seniyyeye mutabakat ve hizmet derecesine göre o külli ubüdiyete sahip olur. Bu büyük kazancı elden kaçırmamak gerektir. Bazı melaikenin kırk bin dil ile zikrettikleri gibi, halis ve hakiki müttakî bir şakirt dahi kırk bin kardeşinin dilleriyle ibadet eder, necata müstehak olur, inşallah.”¹⁰

Cemaatlerin şahıs değil, meşveret odaklı hizmet yapmalarının önemi nedir?

Yaşadığımız asırda, insanlığın ana temayülünün hak ve hürriyetlerin, malikiyet ve serbestiyetlerin yaygınlaştırılması doğrultusunda olduğu görülmektedir. Şahıstan ziyade şahs-ı manevinin revaçta olduğu bir asırda yaşıyoruz. Bediüzzaman bu hususta “hürriyet, insaniyet âleminde galebe çalmaya başlamıştır” tespitini yaparak, fikir ve düşüncelere ehemmiyet verilerek, ortak akılla hareketin önemi üzerinde durmaktadır.

Ayrıca mesleklerin farklılaşmış, uzmanlık alanlarının ve ilim dallarının çoğalmış olması meşveretle iş yapmanın ne kadar ehemmiyetli olduğunu hatıra getirmektedir. Nasıl ki bu temayül doğrultusunda gerek şirket, gerekse devlet idaresinde meşveretin önemsendiği bu zamanda, cemaatlerin de şahıs yerine, fikir hürriyetine zemin hazırlayan meşveret sistemini, kendi bünyeleri içinde tatbik etmeleri gerekir. Cemaatler, şahs-ı vahidi veya bir önderin riyasetini esas alarak değil, meşveret sistemini esas alarak hizmet etmeyi hedeflemelidirler.

Nitekim Bediüzzaman da Risale-i Nur hizmetinde kendi şahsını merci olarak göstermez. Bu zamanın cemaat zamanı olduğu tespitini yaparak, inkârın şahs-ı manevi ile hücumuna karşı ancak ehl-i imanın da şahs-ı manevi ile karşı koymaları gerektiğini hatırlatır. İstikbalde, eserlerinin etrafında oluşan şahs-ı manevinin büyük bir hizmet edeceğini nazarlara sunar.

Risale-i Nur hizmeti de şahıs odaklı değil şahs-ı manevi odaklıdır. Bediüzzaman da kendini geri plana çekerek, Risale-i Nur eserlerini dikkat-i nazara sunmuştur.

“Risale-i Nur’u okumak, on defa benimle görüşmekten daha kârlıdır. Zaten benimle görüşmek âhiret, iman, Kur’ân hesabıdır. Dünya ile alâkamı kestiğim için, dünya hesabına görüşmek mânâsızdır. Âhiret, iman, Kur’ân için ise, Risale-i Nur daha bana ihtiyaç bırakmamış.”¹¹

“Küfr-ü mutlakla mücadelede bu kadar ağır şerait altında Risale-i Nur bir derece muvaffak oluyorsa, bunun sırrı işte budur. Said yoktur. Said’in kudret ve ehliyeti de yoktur. Konuşan yalnız hakikattir, hakikat-i imaniyedir.”¹²

Yine Bediüzzaman cemaatlerin şahıs odaklı değil, prensip ve düstur odaklı hizmet etmeleri gerektiğini veciz bir şekilde şöyle ifade eder: “Baki bir hakikat, fani şahsiyetler üstüne bina edilmez. Edilse, hakikata zulümdür. Her cihetle kemalde ve devamda bulunan bir vazife, çürümeye ve çürütülme-yeye maruz ve mübtelâ şahsiyetlerle bağlanmaz; bağlansa, vazifeye ehemmiyetli zarardır.”¹³

Metin Karabaşoğlu bir makalesinde bu hakikate Őu ifadelerle açıklık getirmektedir: “Emirdağ Lahikası'nın sayfaları arasında dolaşırken, Bediüzzaman'ın ısrarla üzerinde durduğu hususlar bir bir nazarımıza çarpar. Bu hususlardan biri, onun, ‘baki bir davanın fani şahıslara bağlanması’na yönelik itirazıdır. İmana ve Kur’ân’a hizmet gibi bir dava, fani şahıslara mal edilemez, onlarla kaim görülemez, onlara bağlanamaz, onlarla kayıt altına alınamaz; alındığı takdirde büyük hata olur. Çünkü imanın ve Kur’ân'ın hakikatlerini kavramak, bir şahsın inhisarında değildir öncelikle. İkincisi, böyle bir durumda, o kudsi hizmet, o fani şahsın ölümü veya hayatta iken yaşadığı olumsuz bir değişim ve dönüşüm ile akamete uğrama riskine maruz kalmaktadır.”¹⁴

*Risale-i Nur
hizmeti de şahıs
odaklı değil şahs-ı
manevi odaklıdır.
Bediüzzaman da
kendini geri plana
çekerek, Risale-i
Nur eserlerini
dikkat-i nazara
sunmuştur.*

Dini cemaatlerin diğer cemaatlere bakış açısı nasıl olmalıdır?

Bediüzzaman'ın, “Uhrevî işlerde haset, rekabet ve münakaşa olmaz.” ifadesinden yola çıkarak, esas maksadı ahiret ve Allah rızası olan, Ehl-i Sünnet ve'l-cemaat çizgisinde doğru İslamiyet'i yaşayıp tebliğ eden ve iman hizmetini esas alan cemaatlerin, birbirleri ile münakaşa, çekişme ve rekabete kalkışmamaları gerekir.

Cemaatler, birbirine hakaret etmemeli, birbirini incitmemeli, münasip bir üslup ile yanlışların hatırlatılması hususunu esas almalıdırlar.

Dini cemaatler, “yalnız hak benim mesleğimdir” diyerek, diğer dinî cemaatleri ötekileştiren, hak olmadıklarını ima eden veya suçlayıcı bir tavır gösteren, tekelcilik anlayışı içerisinde olmamalıdırlar.

Dini Cemaatler, diğer cemaatlere leke sürmekle ve itibarını zedelemekle, kendisine kıymet verdimeye çalışmamalıdır.

Dini cemaatler arasındaki fikir ayrılıkları, karşılıklı saygı, anlayış ve hoşgörü çerçevesinde değerlendirilmelidir. Anlaşmazlıklar, makul ve meşru ölçüler içinde birlik ve beraberlik manasını zedelemeyen, tatlıya bağlanarak çözüme kavuşturulmalıdır. Hatta bazı anlaşmazlıklar meşveretle, mü'minlerin itimatına mazhar heyetlerle çözümlenmeye çalışılmalıdır.

Bediüzzaman, “*Muhabbet, uhuvvet, sevmek, İslâmiyet'in mizacıdır, rabıtasıdır.*”¹⁵ diyerek, dinî cemaatlerin birbirlerine muhabbetle yaklaşması gerektiğini ve bu tavrın ise mü'min hasleti olduğunu nazarlara sunmaktadır.

Cemaatler arasındaki bazı fikir ayrılıklarının, iman ve İslamiyet gibi ulvi vasıflarına tercih edilmemesi gerektiğinin üzerinde duran Bediüzzaman, şöyle der: “*Kâbe hürmetinde olan İmân ve Cebel-i Uhud azametinde olan İslâmiyet gibi çok evsâf-ı İslâmiye muhabbeti ve ittifakı istediği hâlde, mü'mine karşı adâvete sebebiyet veren ve âdi taşlar hükmünde olan bazı kusurâtı imân ve İslâmiyete tercih etmek, o derece insafsızlık ve akılsızlık ve pek büyük bir zulüm olduğunu, aklın varsa anlarsın. Evet, tevhid-i imanı, elbette tevhid-i kulûbu ister. Ve vahdet-i itikad dahi, vahdet-i içtimaiyeyi iktiza eder.*”¹⁶

Dini cemaatler, Bediüzzaman'ın ifade ettiği Őu hakikati daima esas almaları gerektiğini unutmamalıdırlar. “*İmanın verdiği nur ve şuurla ve sana*

Dini cemaatler,
"yalnız hak benim
mesleğimdir"
diyerek, diğer
dinî cemaatleri
ötekileştiren, hak
olmadıklarını
ima eden veya
suçlayıcı bir tavır
gösteren, tekelcilik
anlayışı içerisinde
olmamalıdır.
Dini Cemaatler,
diğer cemaatlere
leke sürmekle
ve itibarını
zedelemekle,
kendisine kıymet
verdirmeye
çalışmamalıdır.

gösterdiği ve bildirdiği esmâ-i İlâhiye adedince vahdet alâkaları ve ittifak rabıtaları ve uhuvvet münasebetleri var.¹⁷

Cemaatlerin siyaset ve devletle ilişkileri nasıl olmalıdır?

Dini cemaatler, siyasi bir güce, devletin veya iktidarın kuvvetine dayanarak değil, Allah'ın inayetine ve tevfik-i İlâhiyeye dayanarak hareket etmeyi esas alması gerekir. Bu hususu Bediüzzaman şu ifadelerle dile getirir: "Halbuki, hakaik-i imaniye ve hizmet-i nuriye-i kudsiye, kâinatta hiçbir şeye âlet olamaz. Rıza-ı İlâhîden başka bir gayesi olamaz. Halbuki şimdiki cereyanların tarafgirane çarpışmaları hengamında bu sırr-ı ihlâsı muhafaza etmek, dinini dünyaya alet etmemek müşkülleşmiş. En iyi çare, cereyanların kuvveti yerine, inayet ve tevfik-i İlâhiyeye dayanmaktır."¹⁸

İlâ-i kelimetullahı asıl maksat yapan cemaatlerin, art niyetli hiçbir dünyevi ve siyasi hesaplara alet ve vasıta olmaması gerekir. Aksi takdirde, hiçbir dünyevi menfaat talep etmeyen cemaatlerin bu samimiyetlerine gölge düşmüş olacaktır. Bediüzzaman, Kur'an'a ve imana hizmeti gaye ve dava edinen cemaatlerin, hiçbir dünyevi cereyanlara tabi ve alet olmaması gerektiğini hatırlatır. Siyasetin menfaate yönelik kirlî maksatlarının, cemaatlerin ulvi gayelerini kirletmemesi gerektiğini dile getirir. Nitekim bu hususu Bediüzzaman şu ifadelerde gündemimize taşır: "İman hizmeti, imân hakaiki, bu kâinatta her şeyin fevkindedir, hiçbir şeye tabi ve âlet olamaz. Fakat bu zamanda, ehl-i gaflet ve dalâlet ve dinini dünyaya satan ve bâki elmasları şişeye tebdil eden gafil insanlar nazarında o hizmet-i imaniyeyi hariçteki kuvvetli cereyanlara tabi veya âlet telâkki etmek ve yüksek kıymetlerini umumun nazarında tenzil etmek endişesiyle, Kur'an-ı Hakîm'in hizmeti, bize kat'î bir sûrette siyaseti yasak etmiş."¹⁹

Cemaatler, devlete, bürokrasiye değil, sırf Allah rızasını esas alarak iman ve Kur'an hizmetine talip olmaları gerekir. Cemaatler ne bürokrasiyle ne de siyasi parti vasıtasıyla, iktidarda söz sahibi olmak, ne de doğrudan siyaset yapmakla iktidara talip olmamalıdır. İktidarla çok yakın dirsek temasında bulunarak bürokraside kadrolaşmayı esas almamalıdır. Güncel siyasetin polemik ve tartışmalarında çok fazla adının geçmemesi, sürekli olarak politik tartışmaların içinde ve odağında yer alan bir cemaat olmaması gerekir. Gönüllü ve sivil olarak nitelendirilen dinî cemaatlerin siyasetten, bürokrasiden maddi ve manevi beklentisi olmamalıdır. "Bugün maddi destek alan, yarın emir alır" kaidesinin unutulmaması gerekir.

Mülkiyede, adliyede, askeriyede, emniyette, hariciyede görev almak için hiçbir cemaat mensubuna ayrıcalık, imtiyazlılık tanınmamalıdır. Cemaatler de böyle bir ayrıcalık peşinde koşmamalıdır. İktidarın eşit şartlarda yarışarak başarılı olan milletin her bir ferdi, liyakatli ve görevini yapabilecek tecrübe ve yetkinliğe sahip olan herkes için, inanç ve fikir ayrılığı gözetmeksizin görev yapabileceği hukuki zemini hazırlaması gerekir.

Kazım Güleçyüz, bu hususu şu ifadelerle dile getirmiştir: "...devlette kadrolaşma. Bu doğru bir şey değil. Özellikle kritik kurumlarda, askeriyedir,

emniyetdir, yargıdır. Bir yere gelmek için *cemaat mensubiyeti değil, liyakat ve ehliyet esas olmalı.*²⁰

Cemaat mensupları, birey olarak kendi şahısları adına ticaret yapabilirler veya siyasetle meşgul olabilirler. Fakat ticarî veya siyasî meşguliyetlerin, cemaatlerin şahs-ı manevisi ile irtibatlandırılmadan yürütülmesi esas olmalıdır. Cemaatler, siyasal parti gibi teşkilatlanmamalı ve hiçbir zaman devleti yönetmeye talip olmamalıdır.

Dini cemaatler, baskıcı zihniyete doğrudan ve dolaylı olarak destek mahiyetindeki tavır ve davranışlardan da kaçınmalıdırlar.

Cemaatlerin, din adına siyaset ve iktidar mücadelesi yapmamaları ve siyaseti dine hizmet ettirmek için yine siyaset dışı bir duruş sergilemeleri lazımdır. Cemaatlerin işinin siyaset değil, dine hizmet olması gerektiğini bilmeleri gerekir.

Ehl-i sünnet İslam âlimleri, cemaatlerin parti niteliğinde bir yapıya sahip olmaması gerektiğini ve devleti yönetmek gibi dünyevi bir vazifesinin bulunmadığını hatırlatılırlar. Esas vazife dine ve İslam'a hizmet anlayışı olmalıdır, derler. Bu hatırlatma vazifesini icra eden İslam âlimlerinin başta gelen ismi de Bediüzzaman Said Nursî'dir. Nitekim Bediüzzaman Âl-i Beyt'i örnek göstererek bu hakikati delillendirmiştir. Şöyle ki; "*saltanat-ı dünyeviye Âl-i Beyt'e yaramaz; vazife-i asliyesi olan hıfz-ı dinî ve hizmet-i İslâmiyeti onlara unutturur. Halbuki, saltanatı terk ettikleri zaman, parlak ve yüksek bir surette İslâmiyet'e ve Kur'an'a hizmet etmişler. İşte, bak: Hazret-i Hasan'ın neslinden gelen aktablar, hususan Aktâb-ı Erbaa ve bilhassa Gavs-ı Âzam olan Şeyh Abdülkadir-i Geylânî ve Hazret-i Hüseyin'in neslinden gelen imamlar, hususan Zeynelâbidin ve Cafer-i Sadık ki, her biri birer mânevî mehdî hükmüne geçmiş, mânevî zulmü ve zulümatı dağıtıp envâr-ı Kur'âniyeyi ve hakaik-i imaniyeyi neşretmişler, cedd-i emcedlerinin birer vârisi olduklarını göstermişler.*"²¹

Cemaatlerin, hiçbir kimseden, kurumdan bir menfaat beklemezsizin hizmetlerini icra etmeyi temel gaye edinmeleri gerekir. Yine bu hususu, Kazım Güleçyüz şöyle ifade ederek, günümüzde var olan bazı cemaatlerin düştüğü hatalara dikkat çeker. Şöyle ki "Risale-i Nur hareketinin en önemli prensiplerinden bir tanesi 'istîğna' diye ifade edilen kimseden bir şey istememektir. Bu Kuran'da peygamberlerin özelliği olarak da ifade edilir. Yani ben yaptığım tebliğ karşılığında hiçbir ücret istemem. Cemaat olarak varlık sebebiniz doğruları hakikatleri topluma anlatmak, inançlı nesiller yetiştirmek. Ama bunu finans boyutuyla devletten olsun bir başka yerden olsun, o himmet toplantıları denilen mekanizma ile, o istisna düsturundan uzaklaşıp bir ticarete çevirerseniz, bugün yaşanan sorunlar karşınıza çıkar. Bu ihlâsı da kırar. Çünkü bu hizmetlerin Allah için yapılması gerekiyor. O zaman araç amaç haline dönüşüyor. Kuruluş hedeflerinden var oluş hedeflerinden uzaklaşıyor."²²

İktidar, tüm cemaatlere hukuk çerçevesinde eşit mesafede olmalıdır. Siyasi partiler tarafından, cemaatler siyasi rant malzemesi ve potansiyel oy kaynakları olarak görülmemelidir.

Cemaatler,
devlete,
bürokrasiye değil,
sırf Allah rızasını
esas alarak
iman ve Kur'an
hizmetine talip
olmaları gerekir.
Cemaatler ne
bürokrasiyle ne
de siyasi parti
vasıtasıyla,
iktidarda söz
sahibi olmak,
ne de doğrudan
siyaset yapmakla
iktidara talip
olmamalıdır.

*Cemaatler
veya cemaat
mensupları,
herhangi bir
haksızlığa veya
zulme maruz
kılırsa, hak ve
hukuk mücadelesi
de hukuk çerçevesi
içerinde kalınarak
yürütülmelidir.
Menfi
teşebbüslerden
daima
kaçınılmalıdır.*

Cemaatler veya cemaat mensupları, herhangi bir haksızlığa veya zulme maruz kalırsa, hak ve hukuk mücadelesi de hukuk çerçevesi içinde kalınarak yürütülmelidir. Menfi teşebbüslerden daima kaçınılmalıdır.

Cemaatler arasında ittifak nasıl temin edilir?

Cemaatlerin şahıslarda veya gruplarda değil, temel esaslarda ve doğru İslamiyet fikirlerinde birleşmeleri gerekir. İ'lâ-i kelimetullahı yaymayı, toplum hayatına ahlaklı, edepli, dürüst insanları yetiştirip kazandırmayı, muhabbeti, İslam kardeşliğini, İslam dininin ahlaki ölçülerine uygun hürriyet anlayışını ve asayişin muhafazasını esas alan manalar üzerinde ittifak etmelidirler.

Maksatta ittifak ettikten sonra, meslek, meşrep ve metot farklılıkları mü'minler arasında mevcut müşterekliği ve beraberliği zedelememeli, ötekileştirmemelidir. Bu farklılıkların bilakis zenginleştirici bir rol oynadığı nazara verilmelidir.

Farklı cemaatlerin mevcudiyetinin ittifak-ı İslâmdaki birlik mânâsını zedeleyebileceği; rekabet ve çekişmeye yol açabileceği yönündeki endişeli bir suale karşı Bediüzzaman'ın verdiği cevap dikkat-i şâyandır.

Bediüzzaman, rıza-yı ilahiyi esas almayı, hürriyet-i şer'iyeyi özümsemeyi, asayiş ve emniyeti muhafaza etmede gayret göstermeyi, müspet hareket tarzındaki hizmet anlayışını, muhabbet ve kardeşlik atmosferinde hareket etmeyi, dünyevi, siyasi ve menfaat odaklı hesaplara alet olmamayı benimseyen dinî cemaatlerin, maksatta ittifak edebileceklerine işaret eder. Dine hizmet etmeyi gaye edinen cemaatlerin, birlik içinde olabilmeleri için bazı aşgarî ve temel şartların üzerinde durur.

Bu temel şartların birincisi, hürriyet-i şer'iyeye (din ve ahlâk ölçülerine uygun hürriyet) sahip çıkmaktır. Gaye ve hedefleri rıza-yı İlahi olan fakat farklı metotlarla hizmet etmeyi esas alan cemaatler, istibdadın her çeşidine karşı tavır koymalı, destek vermemeli, İslâmî hürriyete ise sahip çıkıp, destek olmalıdır.

İkincisi ise cemaatlerin, asayiş ve emniyeti muhafaza etmek konusunda hassasiyet göstermeleridir. Cemaatlerin müspet hareketi esas almaları gerekir. Terör yoluyla asayişe ve emniyete zarar veren yaklaşımlardan kaçınılmalıdır. Akıldan çıkarılmamalıdır ki, İslami hürriyeti önemsemeyen, hukukun üstünlüğüne ehemmiyet vermeyen, asayiş ve emniyeti bozan terör faaliyetlerini açıktan veya gizliden destekleyen, baskıcı zihniyetin yanında yer alan bir yaklaşıma sahip cemaatler arasında bir ittifakın olması mümkün değildir.

Diğer bir temel şart ise cemaatlerin muhabbet ve kardeşliği merkeze almalarıdır. Diğer cemaat fertlerine karşı samimi bir muhabbetle yaklaşmalı ve sevgiyle kucaklamalıdır. Diğer dinî cemaatleri, lekelemekle veya karalamakla kendi cemaatine kıymet verilmeye çalışmak doğru değildir. Bunun muhabbeti ve ittifakı zedeleyeceği akıldan çıkarılmamalıdır.

Dini cemaatlerin, “Mü’minler ancak kardeşdir.”²³ İlahî fermanını ve “İman etmedikçe Cennete giremez, birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız.”²⁴ nebevî ikazını dikkate alarak, Uhud dağı azametindeki muhabbet ve iman kardeşliğini esas maksat yapmaları gerekir.

Cemaatlerin ittihat edebilmelerindeki diğer bir temel şart ise hiçbir dünyevi ve siyasi hesaplara alet olmamayı esas almaktır. Müslümanlar arasındaki birlik ve beraberliğe zarar verebilecek siyasi, ticari ve menfaat odaklı girişimlerden uzak durmayı prensip edinmek gerekir. Dinî cemaatler, hakkın hatırını hiçbir şeye feda etmemeli; başkalarına değil, Hakka yaranmayı esas almalıdırlar.

Bediüzzaman cemaatlerin maksatta ittifak etmediklerinde düşebilecekleri hatalara dikkat çeker. Şöyle ki, “*Dini cemaatler maksatta ittifak etmelidirler. Mesâlikte ve meşreplerde (takip edilen metod ve yollarda) ittihad mümkün olmadığı gibi, caiz de değildir. Zira taklît yolunu açar ve Neme lâzım, başkası düşünsün’ sözünü söylettirir.*”²⁵

Sonuç

Kur’an tefsiri Risale-i Nur’un bakış açısıyla değerlendirilen cemaatlerle ilgili akla gelen bazı soruların cevaplarının arandığı bu makalede, ulaşılan genel sonuçlar aşağıda özetlenmeye çalışılmıştır.

Cemaatler, insanların manevi ihtiyaçlarını karşılayabileceği ve tehlike-lerden korunabileceği güvenli manevi sığınaklardır. Cemaatler, mü’min için manevi koruyucu bir elbise, bir zırh, bir kale mesabesindedir.

Dini Cemaatler, Müslümanların sırf rıza-yı İlahîyi kazanmak maksadıyla gönüllü olarak bir araya geldikleri; samimi bir İslam kardeşliğini, muhabbeti, uhrevi tesanüdü, manevi dua ve kazancı elde etmeyi esas alan ve insanların manevi hayatına ve ihtiyaçlarına hizmet etmek için fitri şekilde teşekkül etmiş, gönüllü, sivil ve sosyal yapılarıdır.

Dini cemaatler, toplumsal bir ihtiyaç neticesinde teşekkül etmişlerdir. Gerek Kur’an’ı Kerim’in birçok ayetlerinde ve gerekse Peygamberimizin (asm) birçok hadisinde, Müslümanların hem ibadetlerini yaparken ve hem de toplumsal ihtiyaçlarını karşılarken, cemaat olmaları teşvik edilmektedir.

Cemaatler, insanların manevi hastalıklarını, şüphe ve vesveselerini tedavi edebileceği manevi terapi merkezleridir. Manevi dua ve kazançları arttırmak, Allah’a daha güzel bir kul olma yolunda fertleri teşvik eden manevi bir şirket ortaklığıdır.

Cemaatler, şahs-ı vahidi veya bir önderin riyasetini esas alarak değil, meşveret sistemini esas alarak hizmet etmeyi hedeflemelidirler.

Dini cemaatler arasındaki fikir ayrılıkları, karşılıklı saygı, anlayış ve hoşgörü çerçevesinde değerlendirilmelidir. Anlaşmazlıklar, makul ve meşru ölçüler içinde birlik ve beraberlik manasını zedelemeyen, tatlıya bağlanarak çözüme kavuşturulmalıdır. Hatta bazı anlaşmazlıklar meşveretle, mü’minlerin itimatına mazhar heyetlerle çözümlenmeye çalışılmalıdır.

Dini cemaatlerin, “Mü’minler ancak kardeşdir.” İlahî fermanını ve “İman etmedikçe Cennete giremez, birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız.”²⁴ nebevî ikazını dikkate alarak, Uhud dağı azametindeki muhabbet ve iman kardeşliğini esas maksat yapmaları gerekir.

*Cemaatler
veya cemaat
mensupları,
herhangi bir
haksızlığa veya
zulme maruz
kılırsa, hak ve
hukuk mücadelesi
de hukuk çerçevesi
içerinde kalınarak
yürütülmelidir.
Menfi
teşebbüslerden
daima
kaçınılmalıdır.*

Dini cemaatlerin siyasi bir güce, devletin veya iktidarın kuvvetine dayanarak değil, Allah'ın inayetine ve tevfik-i İlahiyeye dayanarak hareket etmeyi esas alması gerekir.

Cemaatler ne bürokrasiyle ne de siyasi parti vasıtasıyla, iktidarda söz sahibi olmak, ne de doğrudan siyaset yapmakla iktidara talip olmamalıdır. İktidarla çok yakın dirsek temasında bulunarak bürokraside kadrolaşmayı esas almamalıdır. Cemaatlerin güncel siyasetin polemik ve tartışmalarında çok fazla adının geçmemesi gerekir. Sürekli olarak politik tartışmaların içinde ve odağında yer alan bir cemaat yapılanması doğru değildir.

İktidar, tüm cemaatlere hukuk çerçevesinde eşit mesafede olmalıdır. Siyasi partiler tarafından, cemaatler siyasi rant malzemesi ve potansiyel oy kaynakları olarak görülmemelidir.

Cemaatler veya cemaat mensupları, herhangi bir haksızlığa veya zulme maruz kılırsa, hak ve hukuk mücadelesi de hukuk çerçevesi içinde kalınarak yürütülmelidir. Menfi teşebbüslerden daima kaçınılmalıdır.

Bediüzzaman, rıza-yı ilahiye esas almayı, hürriyet-i şer'iyeyi özümsemeyi, asayiş ve emniyeti muhafaza etmede gayret göstermeyi, müspet hareket tarzındaki hizmet anlayışını, muhabbet ve kardeşlik atmosferinde hareket etmeyi, dünyevi, siyasi ve menfaat odaklı hesaplara alet olmamayı benimseyen dinî cemaatlerin ancak bu maksatlarda ittifak edebileceklerini hatırlatır.

Cemaat adı altında faaliyet gösteren, emniyet ve asayiş bozucu kötü maksatlı yapılara müsaade edilmemelidir. Kötü emsaller yüzünden, iyiler rencide edilmemelidir. Nasıl ki bir mesleğin veya metodun kötü emsalleri var diye, iyileri reddetmemek gerekir. Kötü emsal, emsal değildir kaidesince, cemaatler içerisinde de cemaat özüne aykırı faaliyetlerde bulunanlar yüzünden, samimi güzide cemaatleri reddetmek doğru değildir.

Gönüllülükü ve fitriliği zedeleyen, cemaatleri devlet kontrolüne alma teşebbüsünden vaz geçilmesi gerekir. Çünkü insanlar, fikir ve düşüncelerinden dolayı fişlenmek istemezler. İnsan fitratı, boş zamanlarını değerlendirdiği, manevi bir hizmet olarak gördüğü ve gönüllülük esasıyla vazife yapmaya çalıştığı, ücretini ahirete bıraktığı bir manevi hizmet faaliyetinden dolayı, memuriyet veya ticaret hayatının sorgulanmasını arzu etmemektedirler.

Cemaat faaliyetlerine katılan çocuklarının veya kendisinin ileride hak ihlaline maruz olabileceğini düşünerek, cemaatlerden uzak durmaya çalışıyor. Nitekim hukukun siyasallaştığı, demokrasinin içselleştirilemediği bir ortamda, devletin cemaatleri tekelleştirmesi, gönüllü çalışanını kayıt altına alması, bir kısım hak ihlallerini gündeme taşımalarını muhtemel hale getirmektedir. Bu nedenle cemaatlerin gönüllülük esasına dayanan sivil ve sosyal yapısının bozulmaması gerekir.

Devlet, emniyet ve asayiş bozabilecek cemaat faaliyetlerinin tespitini yaparak hukuk mekanizmasını işletmeli ve gerekli cezai müeyyidelerin uygulanmasında rol almalı; tamamen manevi hizmetlere yönelmiş cemaatleri rencide etmemelidir.

Summary

Nowadays, it is being discussed that the communities are accredited and controlled by the state in terms of some criteria such as social and religious legitimacy, supervision, legality and transparency of financial structure. In such an atmosphere, some questions about communities come to mind. Are the communities born of a need? Are the communities indispensable? Could communities lead to positive or disagreeable things in human behavior? What are the main tasks of the communities? Will the civilian and voluntary nature of the communities under the control of the state be degraded? How should the communities, politics and government relations be? What qualities should communities have?

In this article, the answers to these and similar questions from the viewpoint of the Qur'anic commentary Risale-i Nur will be argued and what will be the benefits or damages of religious communities to be taken under state control will be evaluated.

Keywords

Religious communities, state, politics, state control, Union.

Kaynaklar

1. <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/ayrmetin.php?idno=070288>
2. İbnHanbel, IV,145
3. Tirmizi, Fiten, 7
4. İb nMâce, Atıme, 17
5. Said Nursî, Kastamonu Lâhikası, YAN, İst, 1998, s. 106
6. Said Nursî, Kastamonu Lahikası, Yeni Asya Yayınları, İst. 1998, s.8
7. Said Nursî, Mektubat 744, Yeni Asya Yayınları, İst, 1998, s.245
8. Said Nursî, Kastamonu Lâhikası, Yeni Asya Yayınları, İst. 1998, s.101
9. Said Nursî, Kastamonu Lâhikası, Yeni Asya Yayınları, İst. 1998, s.65
10. Said Nursî, Hizmet Rehberi, Yeni Asya Yayınları, İst.1998, s.63
11. Said Nursî, Tarihçe-i Hayat, Yeni Asya Yayınları, İst.1998, s.608
12. Said Nursî, Emirdağ Lâhikası, Yeni Asya Yayınları, İst.1998, s.317
13. Said Nursî, Emirdağ Lâhikası, Yeni Asya Yayınları, İst.1998, s.63
14. Metin Karabaşoğlu, "Devam ve Kemal", Karakalem dergisi, 19.09.2009
15. Said Nursî, Hutbe-i Şamiye, Yeni Asya Yayınları, İst. 1998, s.58
16. Said Nursî, Mektubat, Yeni Asya Yayınları, İst.1998, s.254
17. Said Nursî, Mektubat, Yeni Asya Yayınları, İst. 1998, s.255
18. Said Nursî, Emirdağ Lâhikası, Yeni Asya Yayınları, İst. 1998, s.37

-
19. Said Nursî, Beyanat ve Tenvirler, Yeni Asya Yayınları, İst. 1998, s.169
 20. <http://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2017/04/11/yeni-asya-genel-yayin-yonetmeni-gulecyuz-ozgurlukler-basortusunden-ibaret-degil/>
 21. Said Nursî, Mektubat, Yeni Asya Yayınları, İst.1998, s.100
 22. <http://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2017/04/11/yeni-asya-genel-yayin-yonetmeni-gulecyuz-ozgurlukler-basortusunden-ibaret-degil/>
 23. Hucurat suresi, 10. ayet
 24. Müslim, İmân, 93; Tirmizi, Sifâtu'l-Kiyâme, 56
 25. Said Nursî, Hutbe-i Şamiye, Yeni Asya Yayınları, İst.1998, s.105

